

production and consumption, expanding consumer demand will help reduce external shocks, maintain economic growth, increase growth quality and promote sustainable economic development. Economic power countries must be consumption-oriented and rely on domestic demand to drive economic growth in order to maintain long-term healthy and stable operation of the economy.

(6) Continue to expand openness and achieve independent innovation in mutually beneficial and win-win cooperation with the world

On the surface, China-U.S. Trade friction is the United States' use of increasing tariffs to reduce the China-U.S. Trade deficit. In essence, it is the United States' efforts to curb China's economic and industrial transformation and structural adjustment, which is an inevitable result of interest conflict between countries. Traditional powers like the United States are trying to stop the rise of emerging economies. *The Belt and Road Initiative* advocated by China is a way to promote global economic development and world peace, promote sustainable development of the world economy, jointly participate in the global economic governance system, and promote *Building a Community of Human Destiny*.

УДК 331:351/354

Анатолій Колот^{*}
Оксана Герасименко^{**}

ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУТІВ ДЕРЖАВИ І БІЗНЕСУ: ПОШУК МОДЕЛЕЙ

Анотація. Становлення нової економіки, яка приходить на зміну економіці індустріальній і має багатовекторний вимір, зумовлює глибинні трансформації у всіх сферах суспільного буття, приводить до появи нових форм і способів організації взаємодій між інститутами, що функціонують на полі соціально-економічного розвитку. Доводиться необхідність нового, неординарного, нетрадиційного осмислення більшості явищ і процесів, що пов'язані з функціонуванням провідних інститутів еконо-

^{*} **Колот Анатолій** — доктор економічних наук, проректор, професор кафедри управління персоналом та економіки праці Київського Національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, kolot@kneu.edu.ua

^{**} **Герасименко Оксана** — кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, gerasimenko_o_o@ukr.net

міки та суспільства. Подано авторський погляд на сучасну роль держави та бізнесу, їхню взаємодію у процесі забезпечення стійкого розвитку. Автори переконують у тому, що нового осмислення потребує сучасна роль та місце провідних інститутів, що мають забезпечити стійкий розвиток.

Динамізм, масштабність і багатовекторність змін у всіх сферах суспільного буття є чи не найбільш визначальними рисами соціально-економічного розвитку на зламі двох тисячоліть. Кожний етап розвитку економічної системи пов'язаний з переоцінкою ролі доміантних ресурсів, чинників, як і ролі інститутів, що функціонують на полі соціально-економічного розвитку. Економічна теорія й далі досліджує проблеми сьогодення здебільшого в контексті взаємодії двох інститутів — ринку та держави. Утім уже цілком очевидним є формування нової конфігурації інститутів, які визначають і дедалі більше визначатимуть майбутній розвиток нової (цифрової) економіки та мережевого суспільства.

Економічні теорії та їх течії, яких нині безліч у царині економічної науки, вирізняються за багатьма ознаками, генезисом, поясненням природи економічних і соціальних явищ і процесів. При цьому однією з основних відмінностей, свого роду вододілом між окремими економічними теоріями, є різне ставлення до держави як економічного інституту, неоднакове, нерідко діаметрально протилежне пояснення ролі, значення, функцій держави в економіці ринкового типу. При цьому діапазон суджень коливається від повного заперечення соціально-економічної ролі держави до обстоювання соціального примату цього інституту в забезпеченні стійкого розвитку.

Український дослідник актуальних проблем сучасних економічних систем Гриценко А. А. зазначає: «За нинішніх умов виникає комплементарність ринку і держави. Сучасний ринок — ніщо без держави (гарантування законності і виконання контрактного права, проведення грошово-кредитної політики, що забезпечує економіку грошима як представниками вартості і опирається на силу держави і довіру до неї тощо). Так само і сучасна держава — ніщо без ринку (створення вартості в економіці, формування державного бюджету, державних закупівель за ринковими цінами тощо). Оскільки ринок і держава виконують свої специфічні функції, то вони можуть розвиватися, взаємодоповнюючи одне одного» [1].

Маємо зазначити, що нерідко заперечення вчених щодо участі держави в розв'язанні завдань соціально-економічного розвитку

нагадують, скоріше, магічні заклинання, аніж виважені наукові судження. Такі заклинання часто заперечують очевидну, зрозумілу, підтримувану більшістю членів суспільства реальність, оскільки певні форми державного впливу себе виправдали, є доцільними та суспільно значущими.

Непримиренне ставлення ортодоксальних лібералів, як і багатьох представників неокласичних течій, до активної участі держави в економічному житті суспільства, більше того, запекле заперечення такої участі, котра на практиці, на чому вже наголошувалось, постає і очевидною, і правомірною, і неминучою, можна віднести до ідей, суджень, концептів, які, за термінологією відомого австралійського вченого Джона Куїггіна, претендують на статус зомбі-ідей. У монографії, що набула світового визнання [5], він ставить собі і потенційним читачам запитання: як убити економічні зомбі-ідеї, котрі мали б давним-давно вмерти, але досі переслідують нас, і як розпрощатись із цими мертвими ідеями? Автор акцентує увагу на тому, що на практиці існує безліч ідей, концептів, теорій, які не мають права на існування, однак ці зомбі-ідеї як привиди й далі діють і впливають на формування економічного мислення.

Узагальнення досвіду співпраці держави і бізнесу в розвинених країнах, започаткованого на межі двох тисячоліть, переконує в тому, що нові форми взаємодії вельми часто не вписуються в дотеперішню філософію так званого державного втручання в економіку ринкового типу. На протигагу колишньому втручання та суцільним адміністративним обмеженням утверджуються горизонтальні зв'язки і партнерські форми взаємодії, які не корелюють ані з постулатами кейнсіанства, ані з постулатами лібертаріанства. Присутність держави в ролі суб'єкта економічної діяльності апіорі не є ознакою пригнічення економічної свободи та (або) утвердження командної економіки, так само як і повна лібералізація економічного життя не є свідченням утвердження принципів свободи і справедливості.

У світі сучасних цінностей економічної діяльності треба поновому усвідомити та з'ясувати для себе, що є втручанням, а що партнерством, що є економічною свободою, а що свавіллям, що є розвитком можливостей, а що махровим патерналізмом.

На наше переконання, немає сенсу говорити про обмеження економічної свободи, поправлення ліберальних цінностей за умов, коли дії інститутів держави спрямовані на інституціональне забезпечення рівних можливостей, обмеження монополізму, боротьбу з недобросовісною конкуренцією, установлення єдиних пра-

вил гри. На сьогодні ані наука, ані практика не надали переконливих доказів переваг лібералізму в найширшому його розумінні. Проте ми є безпосередніми свідками того, що коли той самий «неприборканий» лібералізм спричинив останню фінансово-економічну кризу, то тисячі очільників структур, які своїми діями наближали цю кризу, звернулися саме до державних інститутів з проханням врятувати, зберегти, допомогти. І державні інститути допомогли, відібравши кошти в тих, хто й до кризи був жертвою ліберальних реформ.

Наголошуємо, утім, що викладені судження — не про захист держави як інституту сучасної економічної системи (хоч вона цього й потребує), а про узагальнення новітньої практики співпраці держави і бізнесу на засадах партнерства і рівності.

Є всі підстави стверджувати, що в останні десятиліття партнерство держави і бізнесу в країнах з ринковою економікою набуло такої якості та значення, що трансформувалось у ключовий фактор розвитку національних економік.

В останні десятиліття співробітництво держави і бізнесу здійснюється в нових формах і застосовуються нові методи, спостерігається поглиблення двосторонніх відносин. На наш погляд, оперувати поняттями на кшталт «посилення ролі держави» або «ослаблення ролі держави» стає дедалі важче, оскільки вони все менше віддзеркалюють сутність процесів, що відбуваються на полі ринкової економіки. Адже на практиці утверджується інший формат взаємодії держави і капіталу, відбувається одночасне і посилення (в одних сферах) і зниження (в інших) участі держави в розв'язанні надскладних завдань забезпечення стійкого розвитку.

Державно-приватне партнерство в світовій практиці має багаторічну історію, утім тривалий час воно не вирізнялося різноманітністю форм, значною кількістю контрактів тощо. Суттєві зміни стались у 1980–1990 рр., що збіглося із інтенсивною реалізацією неоліберальної моделі розвитку. Саме в цей період розпочалося відносно скорочення державних витрат на соціальні цілі, деякі державні соціальні й інші програми були скорочені або переглянуті в бік зменшення державних витрат.

Новим характерним трендом стало передавання великих об'єктів життєзабезпечення бізнесу, але за умови збереження державного контролю за діяльністю приватних компаній. Розпочався новий етап у розвитку державно-приватного партнерства і цей тренд поширюється у всьому світі. Принциповою ознакою нинішнього етапу є також проникнення приватного капіталу в державний сектор. Можемо констатувати, що державно-приватне

партнерство поширюється не тільки на виробничу сферу, а й на соціальну, включаючи передусім галузі, що забезпечують формування людського капіталу, та інші — оборону, правопорядок тощо.

Неупереджений аналіз свідчить, що державно-приватне партнерство як інститут змішаної економіки посилює можливості стійкого розвитку. У чому це виявляється? Партнерство держави і бізнесу дає змогу насамперед залучити в державний сектор додаткові фінансові ресурси і послабити гостроту проблеми бюджетного фінансування, створити нові робочі місця. Принципово важливим є й те, що економічно і соціально значущі об'єкти зберігаються в державній власності або контроль залишається за інститутами держави. Тож посилити стійкість економічної системи можна, об'єднавши ресурси і можливості двох суб'єктів — держави, яка володіє власністю й різноманітними способами підтримки і набуття конкурентних переваг та бізнесу, який володіє капіталом і передовими практиками менеджменту та інновацій.

Аналізуючи досвід провідних країн світу щодо співпраці держави та бізнесу в розв'язанні соціально-економічних проблем, зосередимося на такому. Перш за все акцентуємо увагу на тому, що в останні десятиліття традиційна лібералізація господарської діяльності почала давати збої. За нових реалій, а саме транснаціоналізації виробництва та капіталу, появи нових технологічних укладів та виникнення нових галузей економіки, небувалих масштабів модернізації виробничого потенціалу, масового оновлення техніко-технологічного базису тощо, постала проблема адаптації економіки і суспільства до новацій, які стали нормою життєдіяльності.

Неупереджений аналіз свідчить, що глобальна фінансова криза 2008–2009 рр. змусила країни і з розвинуеною, і з перехідною економікою стати на шлях посилення ролі держави як економічного інституту національного масштабу. Справді, складниками заходів як реакції на виклики сьогодення на практиці постають державний інтервенціонізм у різноманітних формах і створення нових державних підприємств (state-owned enterprises — SOE) і підприємств з державною підтримкою (state-supported enterprises — SSE). Секретар міжнародної організації APCACD¹ Маккарті на американсько-азійській конференції зазначила, що державний капіталізм перебуває на новому витку свого розвитку, він мобілізує ресурси держави, стимулює створення суспільних підпри-

¹ Організація, що об'єднує 50 тис. керівників бізнесу та 20 тис. організацій із 20 країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

ємств з іноземними компаніями з метою трансферу знань і технологій. Він здійснює контроль над ключовими підприємствами, субсидує їхній розвиток і експансію за кордоном [4].

Проблематика взаємодії держави і бізнесу, пошуку дієвих, суспільно значущих її форм є відносно вузькою. Водночас вона тісно корелює з найактуальнішим завданням сучасності — забезпеченням стійкого розвитку на етапі становлення нової (цифрової) економіки та мережевого суспільства.

Маємо констатувати, що нові форми взаємодії держави і бізнесу, які інтенсивно формуються з кінця ХХ — початку ХХІ ст., є доволі строкатими. Вони неусталені, триває їх розвиток за правилами, які часто не мають логічної завершеності й нагадують відому з минулого практику «проб і помилок». За таких обставин актуалізується потреба наукового опрацювання взаємодії держави і бізнесу, пошуку тих її форм, які створюють умови для стійкого розвитку.

У публічних дискусіях, як правило, завжди більше тих опонентів, що сповідують ліберальні принципи розбудови нової (цифрової) економіки і мережевого суспільства. І це виправдано, бо люди в усі часи, у всіх місцях земної кулі прагнули свободи, особистої незалежності. Безумовно, майже нікому не подобається, коли ззовні намагаються регулювати його поведінку, обмежують дії, спричиняють незручності. Водночас маємо усвідомлювати, що абсолютної свободи не існує. Тому потрібно виховати в собі готовність змирнитися з законними обмеженнями, які не заперечують, а навпаки, створюють передумови для розвитку можливостей та утвердження принципів справедливості.

Описаним раніше не обмежуються нові тенденції в царині співпраці держави і бізнесу. Є всі підстави стверджувати, що в останні десятиліття партнерство держави і бізнесу в країнах з ринковою економікою набуло такої якості та значення, що трансформувалось у ключовий фактор розвитку національних економік. З огляду на зазначене, феномен державно-приватного партнерства потребує комплексного наукового опрацювання, передусім з'ясування його природи й першопричин розвитку [3].

Ще раз нагадуємо, що в останні десятиліття співробітництво держави і бізнесу здійснюється в нових формах і застосовуються нові методи, спостерігається поглиблення двосторонніх відносин. На наш погляд, оперувати поняттями на кшталт «посилення ролі держави» або «ослаблення ролі держави» стає дедалі важче, оскільки вони все менше віддзеркалюють сутність процесів, що відбуваються на полі ринкової економіки. Адже на практиці утверджується інший формат взаємодії держави і капіталу,

відбувається одночасне і посилення (в одних сферах) і послаблення (в інших) участі держави в розв'язанні надскладних завдань забезпечення стійкого розвитку. Оцінити нинішній симбіоз двосторонніх відносин між державною і бізнесом усталеними, давно сформованими критеріями і підходами стає дедалі важче. Отже, доведеться опанувати інші підходи та новий тип мислення.

Неупереджений аналіз свідчить, що державно-приватне партнерство як інститут змішаної економіки посилює можливості стійкого розвитку. У чому це виявляється? Партнерство держави і бізнесу дає змогу насамперед залучити в державний сектор додаткові фінансові ресурси і послабити гостроту проблеми бюджетного фінансування, створити нові робочі місця. Принципово важливим є й те, що економічно і соціально значущі об'єкти зберігаються в державній власності або контроль залишається за інститутами держави. Тож посилити стійкість економічної системи можна, об'єднавши ресурси і можливості двох суб'єктів — держави, яка володіє власністю й різноманітними способами підтримки і набуття конкурентних переваг, та бізнесу, який володіє капіталом і передовими практиками менеджменту та інновацій.

В економічній літературі домінує думка, згідно з якою країни з ринковою економікою додержуються здебільшого ліберальних традицій, і втручання держави в економічне і суспільне буття там мінімальне. Результати власних досліджень переконують у необхідності перегляду багатьох так званих аксіом, адже вони віддзеркалюють практику державної участі в економічному розвитку та формуванні суспільних інститутів, яка існувала впритул до 1990-х рр. Є всі підстави стверджувати, що за останні два десятиліття відбулися суттєві зміни у масштабах, формах, інструментарії впливу держави на економічний і соціальний розвиток. Особливо рельєфно це простежується на прикладі соціально-трудової сфери. Наголошуємо на тому, що новітні тренди у реалізації соціальної функції держави потребують детального й неупередженого аналізу. При цьому нагальним постає завдання наукового узагальнення ключових напрямів і форм участі, з одного боку, держави в соціальній сфері, а з другого — форм співробітництва держави і бізнесу в цій сфері на національному рівні [2].

Отже, нова (цифрова) економіка і мережеве суспільство на другому десятку XXI століття демонструють потребу в нових опорах забезпечення стійкого розвитку. Наведені вище дані й судження потребують перегляду багатьох так званих аксіом, адже вони віддзеркалюють практику державної участі в економічному розвитку. Є всі підстави стверджувати, що за останні два десяти-

ліття відбулися суттєві зміни у масштабах, формах, інструментарії впливу держави на економічний та соціальний розвиток.

Список використаних джерел

1. Гриценко А. А. Искать адекватные ответы на вызовы информационно-сетевой экономики // Экономика для человека; социально-ориентированное развитие на основе прогресса реального сектора. Материалы Московского экономического форума. / Под ред. Р. С. Гринберга, К. А. Бабкина, А. В. Бугзалина. — М.: Культурная революция, 2014. — С. 92-98.
2. Колот А. М., Герасименко О. О., Поплавська О. М. До формування нової моделі соціальної держави // Україна : аспекти праці. — 2017. — №1-2. — С. 3–15.
3. Колот А. М. Держава і бізнес: новітні тенденції взаємодії та забезпечення стійкого розвитку / А. М. Колот, О. М. Поплавська // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. — 2016. — № 2. — С. 8–15.
4. Are State-Owned Enterprises Emerging to Become Serious Competitors? // News Blaze. — 17.03.2012
5. Quiggin, J. (2012). *Zombie Economics: How Dead Ideas Still Walk among Us*, 288 p.p.

УДК: 330:334.021

*Тетяна Артёмова**

ПЕРЕТВОРЕННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ ЯК ПІДҐРУНТЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОВІРИ В ЕКОНОМІЦІ

Анотація. Ініційовані в Україні процеси подальшого перетворення відносин власності (масштабної приватизації) можуть сприяти підвищенню рівня суспільної довіри і соціальної згуртованості за умов урахування фундаментальних положень економічної теорії та загальних світових тенденцій.

В економіці України тривають процеси масштабної приватизації. Так, у найближчій перспективі тут має сформуватися ринок земельних ресурсів, ініціюється продаж чергового пакета великих об'єктів державної власності. Втім зазначена зміна

* **Артёмова Тетяна Іванівна** — доктор економічних наук, доцент, головний науковий співробітник відділу економічної теорії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», e-mail: blagosostojanie1986@gmail.com